

Dominik Kossak

Koło Naukowe Prawa Konstytucyjnego
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
Uniwersytet Wrocławski

Praktyka *revocatoria del mandato* w Argentynie

1. Wprowadzenie do *revocatoria del mandato*

Praca stanowi próbę charakterystyki *revocatoria del mandato* w Argentynie oraz ujęcia i wymiarów jej zastosowania. Mimo iż ta instytucja pojawiła się na terenie Argentyny już prawie 100 lat temu, w praktyce sięgano do niej w niewielkim stopniu. Dopiero od kilkunastu lat obserwowany jest wzrost zainteresowania tym instrumentem demokracji bezpośredniej. Charakter tej instytucji kształtuje się obecnie w różnych społecznościach lokalnych na terenie Argentyny. *Revocatoria del mandato* w bezpośrednim tłumaczeniu oznacza „odwołanie mandatu”. Ta instytucja nosi także miano *recall*. Profesor Piotr Uziębło definiuje *recall* jako „prawo określonej liczbowo grupy wyborców do wystąpienia z wnioskiem o odwołanie osoby piastującej funkcję publiczną z wyborów powszechnych”¹.

Podkreśla on też kontrowersje istniejące wokół tego, czy *recall* należy do mechanizmów demokracji bezpośredniej. W literaturze przedmiotu podnosi się, czy *recall* może dotyczyć rozstrzygnięć personalnych, czy wyłącznie merytorycznych². W dalszej części pracy określam tę instytucję mianem *revocatoria del mandato*, ponieważ takie też określenie występuje w aktach prawnych przytoczonych w ramach niniejszego opracowania.

2. Rys historyczny

Instytucje demokracji bezpośredniej pojawiały się w Argentynie, jak stwierdza Daniel Sabsay³, w trzech fazach. Pierwsza z nich została zapoczątkowana na bazie Konstytucji Argentyny z 1853 r., która uformowała Argentynę jako republikę federalną, przy-

---

¹ P. Uziębło, *Demokracja partycypacyjna*, Gdańsk 2009, s. 58.

² *Ibidem*, s. 58.

³ D. Sabsay, *La participación ciudadana en la toma de decisiones en el derecho public argentine*, [w:] A. Lissidini, Y. Welp, D. Zovatto (red.), *Democracia directa en Latinoamérica*, Buenos Aires 2008, s. 194–195.

znając znaczny zakres autonomii poszczególnym prowincjom⁴. Nie zawierała ona jednak w swojej treści uregulowań wprowadzających mechanizmy demokracji bezpośredniej. Kolejne wersje Konstytucji Argentyny także ograniczały się jedynie do zapewnienia swobody ich wprowadzenia na terenie samorządów lokalnych. Pojawiały się one najpierw w regulacjach prowincji, czy municypiów, by dopiero stamtąd przeniknąć do prawodawstwa krajowego⁵. I tak w 1994 r. na drodze reformy art. 39 Konstytucji została wprowadzona inicjatywa ludowa⁶. Jednak na przykład mechanizm *revocatoria del mandato* do tej pory nie zaistniał na szczeblu centralnym. Przyglądając się więc rozwojowi bezpośredniego uczestnictwa obywateli Argentyny w procesach demokratycznych, będziemy obserwować ich rozwój na poziomie przede wszystkim prowincji.

Pierwszą instytucją demokracji bezpośredniej, która pojawiła się w Argentynie w Konstytucjach prowincji Mendoza z 1916⁷ r., w art. 221 i prowincji Buenos Aires z 1934 r., w art. 192 było referendum inicjowane w ramach reformy konstytucyjnej. Najwięcej nowych instytucji demokracji bezpośredniej zostało natomiast wprowadzonych w ramach reformy Konstytucji prowincji Kordoba z 1923 r., która w art. 152 przewidywała możliwość zawarcia w aktach ustawodawstwa municypalnego: prawa do zorganizowania inicjatywy ludowej, referendum i odwoływania urzędników pochodzących z wyborów. Ta ostatnia instytucja i analiza jej praktyki zostanie szczegółowo omówiona w dalszej części tego rozdziału. Na wstępie jednak zostanie przedstawiona historia rozwoju ustawodawstwa argentyńskiego z nią związanego.

W 1933 r. została uchwalona Konstytucja prowincji Entre Ríos, która w art. 193 zawierała analogiczną regulację⁸.

Druga faza rozpoczęła się wkrótce po przywróceniu w 1957 r. Konstytucji z 1853 r. i wiązała się z procesem decentralizacji dawnych prowincji państwowych. Instytucja odwołania urzędników pochodzących z wyboru pojawiła się kolejno w Konstytucjach prowincji Chaco z 1957 (art. 2)⁹, Neuquén z 1957 (art. 3)¹⁰ i Misiones z 1958 r. (art. 2)¹¹.

Trzeci, najbardziej znaczący etap rozwoju mechanizmów demokracji bezpośredniej w Argentynie rozpoczął się w 1983 r., kiedy to zakończyły się rządy junty wojsko-

⁴ J. Acuña, *Reformas Constitucionales*, <http://es.slideshare.net/coiojor/reformas-de-la-constitucion-argentina>, s. 3 [dostęp 5.07.2016].

⁵ D. Sabsay, *op. cit.*, s. 192.

⁶ L. Capriata, *La participación ciudadana, una misión imposible en la Argentina*, 2005, <http://www.lanacion.com.ar/690627-la-participacion-ciudadana-una-mision-imposible-en-la-argentina> [dostęp 14.07.2016].

⁷ Konstytucja Prowincji Mendoza, Boletín Oficial, 28 de Diciembre de 1916.

⁸ Konstytucja Prowincji Entre Ríos, Boletín Oficial, 18 de Agosto de 1933. Obecnie w art. 52 (Konstytucja Prowincji Entre Ríos, Boletín Oficial, 15 de Octubre de 2008).

⁹ Wspomniana Konstytucja prowincji Chaco (Boletín Oficial, 7 de Diciembre de 1994), obowiązywała do 1994 r.

¹⁰ Konstytucja Prowincji Neuquén, Boletín Oficial, 20 de Marzo de 1994. Tak samo w Konstytucji Prowincji Neuquén, Boletín Oficial, 3 de Marzo de 2006.

¹¹ Konstytucja Prowincji Misiones, Boletín Oficial, 21 de Abril de 1958.

wej i rozpoczęła się demokratyzacja państwa. Wraz z nią zaczął się proces implementowania instytucji demokracji bezpośredniej na grunt poszczególnych prowincji. Jednak nie wszystkie ich organy ustawodawcze wprowadziły w konstytucjach procedurę odwoływania urzędników, często ograniczały się jedynie do wprowadzenia plebiscytu, inicjatywy ludowej lub instytucji referendum. Konstytucje, które wprowadziły procedurę cofnięcia mandatu, to: prowincji La Rioja z 1986 (art. 83)¹², Río Negro z 1988 (art. 2)¹³ i Tierra del Fuego z 1991 r. (art. 209)¹⁴.

Zdaniem Facundo Arques'a¹⁵, obecnie mamy do czynienia z czwartym etapem, który rozpoczął się w 1994 r. wraz z reformą Konstytucji Argentyny i trwa do teraz. W jego ramach, prowincją, która przyjęła do swojej konstytucji instytucję *recallu*, była między innymi prowincja Chubut (art. 264 Konstytucji) w 1994 r.

Z upływem czasu kolejne prowincje wprowadzały procedury *revocatoria del mandato*. Pojawiły się też takie, które w pewnym okresie wprowadziły instytucję *recallu* na poziomie prowincji, ale zrezygnowały z niej, przekazując delegację do jej uregulowania w kartach organicznych samorządów lokalnych¹⁶. Taka procedura miała miejsce w Córdobie w związku z reformą Konstytucji prowincji w 1987 r. W Ustawie zasadniczej Córdoby, w art. 183, między instytucjami, które mogą zostać uregulowane w kartach organicznych, odnajdujemy między innymi tytułową *revocatoria del mandato*¹⁷.

3. Obecne regulacje

Obecnie mechanizm odwołania mandatu ludowego na poziomie prowincjonalnym i miejskim dopuszczalny jest w pięciu prowincjach: Chubut, La Rioja, Santiago del Estero¹⁸ y Tierra del Fuego, a także Ciudad Autónoma¹⁹ de Buenos Aires²⁰. Natomiast pro-

¹² Konstytucja Prowincji La Rioja, Boletín Oficial, 5 de Septiembre de 1986. Obecnie jest to uregulowane w art. 83 (Konstytucja Prowincji La Rioja, Boletín Oficial, 20 de Mayo de 2008).

¹³ Konstytucja Prowincji Río Negro, Boletín Oficial, 13 de Junio de 1988.

¹⁴ Konstytucja Prowincji Tierra del Fuego, Antarktydy i wysp Południowego Atlantyku, Boletín Oficial, 28 de Mayo de 1991.

¹⁵ F. Arques, *La revocatoria de mandato a nivel subnacional en Argentina*, [w:] F. Tuesta Soldevilla (red.), *Una Onda Expansiva Las revocatorias en el Perú y América Latina*, Lima 2014, s. 160.

¹⁶ Karta Organiczna to zbiór norm regulujących życie instytucjonalne, społeczne i ekonomiczne muncypium. Jest dla niego prawem fundamentalnym określającym wzajemne relacje między organami i gwarantującym decentralizację władzy. R. Dieminger, *Carta Orgánica. Disponible en Revista Convicciones* <http://convicciones.blogia.com/2007/010201-carta-organica.php> [dostęp 5.07.2016].

¹⁷ Konstytucja Prowincji Córdoba, Boletín Oficial, 29 de Abril de 1987.

¹⁸ Konstytucja Prowincji Santiago del Estero http://www.trabajosantiago.gob.ar/ftp_upload/ConsSanEst.pdf [dostęp 26.05.2016].

¹⁹ Na mocy art. 129 Konstytucji Argentyny z 1994 r. miasto Buenos Aires otrzymało autonomię, która upodobniła bardzo jej status do statusu prowincji.

²⁰ Konstytucja miasta Buenos Aires, http://www.buenosaires.gob.ar/areas/leg_tecnica/sin/norma_pop.php?id=26766&qu=c&rl=0&rf=0&im=0&menu_id=21502 [dostęp 26.05.2016].

wincje, które to prawo zachowały jedynie dla samorządów niższego rzędu, pozostawiając do uregulowania tę kwestię w kartach organicznych, to: San Luis, San Juan, Río Negro, Neuquén, Misiones, Entre Ríos, Corrientes y Catamarca²¹. Nie istnieje jednak uregulowanie *recallu* na szczeblu centralnym, a te, które pojawiają się na poziomie prowincji, często pozostają martwymi rozwiązaniami, ponieważ nie we wszystkich uchwalono prawa regulujące w sposób szczegółowy działanie całego mechanizmu. Z wymienionych uczyniły to Chaco (Ley 4 313), Miasto Buenos Aires (Ley 357), La Rioja (Ley 5 989) i Tierra del Fuego (Ley 226)²². Przechodząc do poziomu municypalnego, możemy dostrzec już większą szansę na przeprowadzenie referendum, która pojawiła się wraz z reformą Konstytucji z 1994 r., która w art. 123 posiada następujące brzmienie: „Każdą prowincja ustala swoją własną konstytucję, jak wskazano w artykule 5 zapewniając autonomię municypiom określając jej zakres i zawierając w niej aspekty instytucjonalne, polityczne, administracyjne, ekonomiczne i finansowe”²³. Owa swoboda kształtowania aspektu instytucjonalnego w poszczególnych aktach prawnych umożliwiła wszystkim municypiom na wprowadzanie własnych przepisów dotyczących mechanizmów demokracji bezpośredniej. Mimo iż regulacje te są do siebie często bardzo podobne, ciężko znaleźć wśród poszczególnych uregulowań bliźniacze rozwiązania. Facundo Arques²⁴ dokonuje podziału prowincji, biorąc pod uwagę to, w jakim akcie prawnym ma zostać uchwalona procedura *revocatoria del mandato*. W pierwszej kategorii mamy więc prowincje, które instytucje odwołania zawierają jedynie w swoich kartach organicznych: Tierra del Fuego, Santiago del Estero, San Luis, Misiones, Jujuy y Catamarca. W drugiej znajdują się natomiast prowincje, które zezwalają na zawarcie mechanizmów *recallu* także w aktach municypalnych niższego rzędu, a są to: Chaco, Chubut, Córdoba, Corrientes, Neuquén, Río Negro y San Juan. Z tego podziału wyłamuje się prowincja La Rioja, która uregulowała instytucje w przejściowym, organicznym prawie municypalnym (*Ley Orgánica Municipal Transitoria*), który po wejściu w życie w 2000 r., na mocy klauzuli numer 8 z 1998 r. reformującej Konstytucje prowincji derogował automatycznie dotychczasowe Karty Organiczne²⁵.

²¹ F. Arques, *La revocatoria...*, s. 160.

²² *Iniciativa, consulta y revocatoria: análisis de los mecanismos de participación popular en Argentina*, Publicación del Equipo de Gestión Económica y Social 9, Buenos Aires 2014, s. 225.

²³ Konstytucja Argentyny, 1994, https://en.wikisource.org/wiki/Constitution_of_Argentina [dostęp 26.05.2016].

²⁴ F. Arques, *La revocatoria...*, s. 166.

²⁵ *Provincia de la Rioja, Informe de Situación, Equipo de Gestión Económica y Social*, 2009, s. 8, <http://dooplayer.es/15097204-Informe-de-situacion-equipo-de-gestion-economica-y-social.html> [dostęp 26.05.2016].

4. Przykładowe regulacje *revocatoria del mandato*

W efekcie istnienia znacznej autonomii prowincji i municypiów mogą one w sposób dowolny regulować swoje procedury odwoławcze. W wyniku tego mamy do czynienia z ogromną ich różnorodnością. Na skutek analizy rozwiązań legislacyjnych występujących w wybranych prowincjach i municypiach, można wskazać na najczęściej pojawiające się elementy *revocatoria del mandato*: potrzebną liczbę zebranych podpisów w celu uruchomienia procedury wszczęcia referendum, wymaganą liczbę osób, które muszą wziąć udział w głosowaniu, aby jego wynik był wiążący, przyczyny odwołania, upewnienie się co do tego, czy nie mamy do czynienia z okresem, w którym nie możemy odwołać danego urzędnika oraz terminy na dopełnienie poszczególnych czynności. Niekiedy poszczególne organy ustawodawcze ustanawiały również inne okoliczności wpływające na zablokowanie możliwości wszczęcia procedury. Teraz pokrótce omówię każdy ze wspomnianych elementów występujących w prawie argentyńskim, do którego odpowiednie zastosowanie się pozwoli stwierdzić, czy *revocatoria del mandato* zostało przeprowadzone w sposób czyniący zadość obowiązującym wymaganiom. Wymaganą liczbę zebranych podpisów potrzebnych do wszczęcia procedury najczęściej określa się w sposób procentowy w stosunku do liczby mieszkańców. Liczba taka waha się w granicach od 10 do 20%, co niekiedy może stanowić bardzo poważny problem. Dowodem na to jest próba zebrania podpisów w Buenos Aires pod wnioskiem, który zainicjował w sprawie swojego odwołania szef rządu miasta Aníbal Ibarra, w związku ze spadkiem zaufania do jego kandydatury po tragicznym pożarze w Republice Cromañón. Z uwagi na liczbę mieszkańców potrzeba było do zainicjowania procedury ponad 500 tysięcy podpisów. Udało się zebrać zaledwie 100 tysięcy, kiedy to sam inicjator doszedł do wniosku, że zebranie wymaganej liczby jest niemożliwe, jak sam powiedział: „Zdaję sobie sprawę, że tego systemu nie da się zastosować. Jeśli ktoś weźmie pod uwagę liczbę podpisów potrzebną do zebrania i jeszcze liczbę głosów, jakie trzeba oddać, żeby legalnie odwołać mandat, to dostrzeże, że jest to niemożliwe”²⁶. Gdyby jednak udało się osiągnąć wymaganą prawem liczbę, wówczas do urn musiałoby się wybrać ponad 1 200 000 mieszkańców Buenos Aires. Jak więc widzimy, wymagana liczba osób, które mają wziąć udział w głosowaniu w dużych ośrodkach miejskich, jest również nieosiągalna. Zazwyczaj jest to bowiem połowa uprawnionych, choć w niektórych rejonach zrezygnowano nawet z wymogu frekwencji.

We wniosku o odwołanie danego, pochodzącego z wyborów powszechnych urzędnika muszą się znaleźć pewne wskazane przez prawodawcę przyczyny. Najczęściej są

²⁶ S. Rodríguez, *Es un sistema imposible de aplicar* <http://www.pagina12.com.ar/diario/sociedad/3-48530-2005-03-16.html> [dostęp 26.05.2016].

to po prostu: złe wykonywanie swoich funkcji i utrata zaufania mieszkańców. Ale także sprzeniewierzenie się swoim obowiązkom, albo, jak w mieście Belén, poprzez „popętnienie przestępstwa umyślnego niezwiązanego z zajmowanym urzędem” (art. 310)²⁷ lub w mieście Ushuaia (art. 243) przez „nieuzasadnione niespełnienie obietnic wyborczych dokonanych publicznie”²⁸. Jeśli zaś chodzi o przesłanki blokujące przeprowadzanie referendum odwoławczego to między innymi okres urzędowania. Oznacza to, że zazwyczaj nie można odwołać określonego podmiotu w pierwszych i ostatnich miesiącach urzędowania (okres ten waha się przeważnie od 6 do 12 miesięcy) oraz inicjowania nowej procedury *revocatoria del mandato*, gdy poprzednia zakończyła się fiaskiem, chyba że pojawiły się nowe przyczyny do odwołania. Określony jest jeszcze często czas, w ciągu którego ma nastąpić zebranie odpowiedniej liczby podpisów, w Buenos Aires jest to na przykład 12 miesięcy, ale już w prowincji Tierra del Fuego zaledwie 30 dni.

5. Rodzaje *revocatoria del mandato*

Facundo Arques²⁹, biorąc pod uwagę sposób zainicjowania procedury *revocatoria del mandato*, wyróżnił jego dwa rodzaje: pośredni i bezpośredni. Z bezpośrednim mamy do czynienia, kiedy to głosowanie rozpoczyna się z inicjatywy samych obywateli. Przesłanką formalną, umożliwiającą rozpoczęcie głosowania jest zebranie odpowiedniej liczby podpisów. Instytucja pośrednia występuje, gdy referendum w sprawie podjęcia decyzji o odwołaniu danego urzędnika zostaje zainicjowane przez poparcie idei przez odpowiednią liczbę członków danego organu administracji, na przykład rady miejskiej. Niekiedy możemy mówić o połączeniu tych dwóch sposobów, co w efekcie będzie wyglądało najczęściej tak, że podjęcie przez radnych decyzji o wszczęciu procedury zmniejszy niezbędną liczbę podpisów obywateli potrzebną do zainicjowania głosowania nad odwołaniem. Możemy odnaleźć jednak także i inne określenia na tego typu podział i wyróżnić *recall* kompletny lub mieszany. Kompletny zachodzi, gdy cała procedura, czyli inicjowanie i głosowanie, pozostaje wyłącznie w gestii obywateli, jeśli jednak obywatele zostali wyłączeni z któregośkolwiek etapu, mówimy wtedy o *recallu* mieszanym. Stosowany jest najczęściej wobec wysokich urzędników, jak na przykład prezydent. Aby ominąć kłopotliwą procedurę zbierania głosów, możemy go jednak odnaleźć także na szczeblu lokal-

²⁷ Carta Orgánica de la ciudad de Belén, http://186.153.166.188:9999/scdc_siledi/pdf/otros/cart/c-org-bel.pdf [dostęp 26.05.2016].

²⁸ Carta Orgánica Municipal de la ciudad de Ushuaia <http://www.tcptdf.gob.ar/wp-content/uploads/Car-ta-Organica-Municipal-Ushuaia-Tierra-del-Fuego.pdf> [dostęp 26.05.2016].

²⁹ F. Arques, *La revocatoria...*, s. 169.

nym³⁰. Należy jednak pamiętać, iż umawiany instrument stanowi jedną z form demokracji bezpośredniej, a zatem ostateczna decyzja wciąż należy do obywateli.

6. Kazus burmistrza San Carlos de Bariloche

San Carlos de Bariloche to miasto liczące około 100 tysięcy mieszkańców, położone w prowincji Río Negro. Jak już zostało wspomniane, *recall* nie został uregulowany tutaj na poziomie prowincji i należy do tej grupy, w których instytucja *revocatoria del mandato* może zostać ujęta w aktach municypalnych niższego rzędu. W tym mieście 7 kwietnia 2013 r. zostało przeprowadzone głosowanie w sprawie odwołania burmistrza.

U podstaw wniosku odwoławczego znalazła się seria rabunków, do której doszło w San Carlos de Bariloche 20 grudnia 2012 r. Burmistrz miasta Omar Goye obiecał wydać biedniejszym mieszkańcom miasta bony żywnościowe. Jednak żadne z nich nie dotarły do najbiedniejszych dzielnic. W związku z pogarszającą się sytuacją materialną i wobec braku efektywnego działania ze strony rządu grupa 50 członków klasy robotniczej splądrowała miejscowy supermarket w poszukiwaniu materiałów spożywczych. Służby bezpieczeństwa starły się z rabującymi i ostrzelały ich gumowymi kulami. W odpowiedzi na to wysłane do zaprowadzenia porządku służby porządkowe zostały obrzucone kamieniami. Z czasem liczba zebranych robotników wzrosła do 150. Tymczasem kolejne grupy robotnicze zaczęły dokonywać rabunków w dalszych rejonach miasta³¹. Na prośbę gubernatora Río Negro Alberto Weretilnek, rząd Argentyny przysłał do Bariloche 400 żandarmów, mimo iż jeszcze 6 miesięcy temu prezydent Kristina Kirchner zapowiadała, że nie będą oni już więcej tłumić zamieszek wewnątrz kraju³². Wkrótce do rabunków zaczęło dochodzić na terenie całego kraju, co wynikało jednocześnie z głębokiego kryzysu społecznego i ekonomicznego, w którym pogrążyła się Argentyna³³. Wkrótce jednak sytuacja się uspokoiła i rozpoczęto poszukiwać odpowiedzialnych za zaistniałą sytuację. Podczas gdy gubernator Río Negro obarczał odpowiedzialnością grupy przestępcze prowadzące handel narkotykami³⁴, senator Miguel Ángel Pichetto, należący do kirchneristas (stronnictwa popierającego Kristinę Kirchner), upatrywał za-

³⁰ *Direct Democracy. The International IDEA Handbook*, Stockholm 2008, s. 114–116.

³¹ *Bariloche: crónica de una explosión* <http://www.anred.org/spip.php?article5669> [dostęp 26.05.2016].

³² M. Caparrós, *Hoy, saqueos* <http://blogs.elpais.com/pamplinas/2012/12/hoy-saqueos.html> [dostęp 26.05.2016].

³³ C. Clemente, *Riots in Argentina: Nicolás Morás Reporting from the Ground* <https://c4ss.org/content/15828> [dostęp 26.05.2016].

³⁴ *Weretilneck y Pichetto no se ponen de acuerdo sobre los autores de los saqueos* http://www.clarin.com/sociedad/Weretilneck-ciudad-pediria-intervencion-Gendarmeria_0_832116995.html [dostęp 26.05.2016].

inicjowania rabunków w ekstremistycznych ruchach lewicowych³⁵. Ostatecznie krytyka publiczna skierowała się przeciwko burmistrzowi San Carlos de Bariloche, miasta, w którym rozpoczęły się zamieszki. Zaczęło się od oskarżeń gubernatora, że burmistrz Bariloche, Omar Goye, współfinansował grupy dokonujące rabunków³⁶. Wpłynęło to na jego stale pogłębiającą się izolację polityczną. Mimo iż należał on do Frontu na Rzecz Zwycięstwa, jego dawni sojusznicy polityczni z jego dotychczasowym protektorem senatorem Miguelem Pichetto na czele odwrócili się od niego³⁷. Miguel Pichetto, senator z Río Negro, i gubernator prowincji sugerowali burmistrzowi, by ten dobrowolnie ustąpił ze stanowiska³⁸. Burmistrz odniósł się do tego rozwiązania w trakcie zorganizowanej przez niego konferencji prasowej: „oprzemy się jakimkolwiek próbom zamachu instytucjonalnego” i „nie odejdę ponieważ otrzymałem poparcie mieszkańców w wyborach”³⁹. W odpowiedzi na takie deklaracje podjęto decyzję o uruchomieniu procedury w ramach instytucji *revocatoria del mandato*.

Procedura przeprowadzenia *revocatoria del mandato* została uregulowana w art. 154 i 155 Karty Muncypalnej miasta San Carlos de Bariloche z 2007 r.⁴⁰ W art. 154 wśród możliwych do odwołania urzędników znajduje się burmistrz. Oprócz niego można odwołać w Bariloche także radnych, członków *Tribunal de Contralor* (organu składającego się z trzech elekcyjnych członków, zajmującego się finansami miasta, art. 53–64), oraz *Defensor del Pueblo* (odpowiednik ombudsmena, w Polsce jego odpowiednikiem jest rzecznik praw obywatelskich). Artykuł 153 wśród negatywnych przesłanek wskazuje, że nie można odwołać urzędnika w trakcie pierwszych 12 miesięcy jego urzędowania i kiedy zostało mniej niż 6 miesięcy do końca kadencji. Omar Goye rozpoczął swoje urzędowanie 10 grudnia 2011 r., a więc można byłoby złożyć wniosek już 11 grudnia 2012 r. Natomiast jako że zgodnie z art. 48 kadencja burmistrza trwa 4 lata, ostatnim dniem, w którym można by zainicjować *revocatoria del mandato*, byłby 10 maja 2015 r. Jak więc możemy wyraźnie dostrzec, moment przeprowadzenia procedury referendum nie nachodził na żaden z okresów, które mogłyby go uniemożliwić.

³⁵ Pichetto habla de „Indigenismo duro”, „grupos duros con posiciones anarquistas” y „extrema izquierda”, como puede verse en la foto <http://www.mensajerodigital.com/2012/12/pichetto-habla-de-indigenismo-duro.html> [dostęp 26.05.2016].

³⁶ Goye a Weretilneck: „Imagino que tendrá una prueba contundente”, <http://www.perfil.com/politica/Goye-a-Weretilneck-Imagino-que-tendra-una-prueba-contundente-20130114-0039.html> [dostęp 26.05.2016].

³⁷ S. Maradona, *El intendente de Bariloche admitió que está „solo”, pero no renunciará* <http://www.lanacion.com.ar/1542693-el-intendente-de-bariloche-admitio-que-esta-solo-pero-no-renunciara> [dostęp 26.05.2016].

³⁸ *El intendente de Bariloche decide su renuncia bajo enorme presión* K http://www.perfil.com/contenidos/2013/01/04/noticia_0025.html [dostęp 26.05.2016].

³⁹ *El intendente de Bariloche dijo que resistirá al „golpe institucional”* K http://www.perfil.com/contenidos/2013/01/04/noticia_0037.html [dostęp 26.05.2016].

⁴⁰ Karta Organiczna (Carta Orgánica) de San Carlos de Bariloche http://www.concejobariloche.gov.ar/index.php?option=com_content&view=article&id=1867&Itemid=447 [dostęp 26.05.2016].

Pomysł zainicjowania referendum w sprawie odwołania wyszedł od regionalnych władz partyjnych. W połowie stycznia na zebraniu członków Partii Justycjalistycznej działających na terenie prowincji Río Negro, na czele którego stanął senator Pichetto, zwrócono się z prośbą do radnych Bariloche o zainicjowanie całego postępowania odwoławczego⁴¹. Zgodnie bowiem z art. 155 Karty, jednym ze sposobów na zainicjowanie procedury jest poparcie projektu przez dwie trzecie członków Rady Miejskiej. Rada Miejska Bariloche zgodnie z art. 32, według którego na każde 10 tysięcy mieszkańców ma przypadać jeden radny, a liczba radnych ma być jednak nie mniejsza niż 11, liczyła w czasie przeprowadzania procedury *revocatoria del mandato* 11 członków. Do zainicjowania całego postępowania należało uzyskać poparcie ośmiu radnych. Trzej radni zaprezentowali projekt odwołania burmistrza. Jednak tuż przed jego przedstawieniem burmistrz wezwał do zbierania podpisów pod odwołaniem siedmiu z 11 radnych. Jako powód tego podał, że zostali oni wybrani razem z nim na stanowisko w wyborach z 2011 r., uczestnicząc aktywnie w jego działaniach wyborczych i te same zarzuty, które dotyczą jego, dotyczą także i ich⁴². Dzień po tym wydarzeniu na sesji nadzwyczajnej rady miasta projekt⁴³ zarządzenia inicjującego całą procedurę został przedstawiony i zaakceptowany⁴⁴ większością ośmiu głosów⁴⁵. Znalazło się w nim siedem szczegółowo opisanych przyczyn uzasadniających odwołanie burmistrza, po nich zamieszczono 10 artykułów określających przebieg całej procedury na podstawie art. 154 i 155 Karty Organicznej oraz dodano aneks zawierający przykładowy wygląd strony mającej posłużyć do zbierania podpisów. Art. 154 wśród przesłanek materialnych wymienia powody, dla których można odwołać burmistrza: „niezdolność do sprawowania funkcji, niedbałość, niegodność swego urzędu, nieprawidłowości podczas wykonywania swojej funkcji i nieuzasadnione niewykonywanie programu wyborczego swojej partii”. W art. 2 zarządzenia w sprawie odwołania wskazano między innymi na niezdolność do sprawowania

⁴¹ *El PJ rionegrino pidió a sus concejales que activen revocatoria contra el intendente Goye* <http://www.telam.com.ar/notas/201301/4733-el-pj-rionegrino-pidio-a-sus-concejales-que-activen-revocatoria-contra-el-intendente-goye.html> [dostęp 26.05.2016].

⁴² Byli to następujący radni: María Eugenia Martini, przewodnicząca rady miejskiej, Alejandro Ramos Mejía y Ramón Chioconci z Frente para la Victoria, tej samej koalicji z której wywodził się burmistrz; Carlos Valeri, Alfredo Martín y Diego Benítez z Frente Grande, którzy to stworzyli projekt w sprawie odwołania burmistrza y Mauro González z Partido Vecinalista por el Cambio. Co potwierdza ten artykuł: *Goye pidió la revocatoria de siete de los once concejales de Bariloche*, <http://www.telam.com.ar/notas/201301/4906-goye-pidio-la-revocatoria-de-siete-de-los-once-concejales-de-bariloche.html> [dostęp 26.05.2016].

⁴³ Projekt zarządzenia o numerze 278/13, <http://www.concejobariloche.gov.ar/proyectos/Proyecto%20278-13%20pedido%20revocatoria%20de%20mandato%20al%20intendente%20Omar%20Goye.pdf> [dostęp 26.05.2016].

⁴⁴ Zarządzenie (Ordenanza) 2379-CM-201, opublikowane w oficjalnym Biuletynie (Boletín oficial) Rady Miejskiej miasta San Carlos de Bariloche.

⁴⁵ *Concejales piden la suspensión del intendente Omar Goye y la revocatoria del mando*, <http://www.telam.com.ar/notas/201301/4936-concejales-piden-la-suspension-del-intendente-omar-goye-y-la-revocatoria-del-mando.html> [dostęp 26.05.2016].

funkcji, co uzasadniono częstą nieobecnością spowodowaną podróżami oraz nieudolnością administracji miejskiej pozostającej pod jego bezpośrednim zwierzchnictwem, tutaj też umieszczono wydarzenia z 20 grudnia. Wskazano także niedbałość, co miało się przejawiać w zaniedbywaniu pozyskiwania funduszy własnych dla municypium. Trzecią przesłanką do odwołania z art. 154, na którą się powołano, było zaistnienie nieprawidłowości w wykonywaniu funkcji, co miało swoje odzwierciedlenie, zdaniem radnych, w dysponowaniu funduszami, w wypłacaniu pensji pracownikom, sposobie ich zatrudniania i ogólnego braku transparentności prowadzonych działań. Wszystkie te powody odwołania w przyjętym przez radnych projekcie zostały gruntownie uargumentowane, z podaniem odpowiednich liczb i aktów prawnych. Zgodnie z art. 3 podjęto decyzję o przekazaniu tekstu zarządzenia burmistrzowi jako odwoływanemu urzędnikowi, aby ten mógł się do niego ustosunkować w ciągu 10 dni roboczych, po których to procedura odwołania zostanie wznowiona. Karta Organiczna daje takie prawo każdemu odwoływanemu urzędnikowi, bez względu na tryb uruchomienia procedury. Odpowiedź burmistrza została zamieszczona na stronie Rady Miejskiej⁴⁶. Artykuł 155 Karty przewidywał zamieszczenie wniosku o odwołanie i odpowiedzi na niego w książce do zbierania podpisów w terminie trzech dni roboczych, liczonych od upłynięcia czasu na odpowiedź odwoływanego urzędnika. W ciągu 30 dni od zatwierdzenia ksiąg do zbierania podpisów należy zebrać wymaganą ich liczbę. Stanowi ona 10% osób tworzących elektorat wyborczy, wliczając w to zebrane już podpisy w celu rozpoczęcia inicjatywy. Wymaganą liczbę podpisów określono na 7951 głosów. W ciągu wspomnianych 30 dni udało się zebrać ponad 9000 podpisów, co pozwoliło na przeprowadzenie referendum. Karta Organiczna przewidywała na jego przeprowadzenie 60 dni. Referendum w sprawie odwołania Omara Goye z pełnienia funkcji burmistrza San Carlos de Bariloche odbyła się 7 kwietnia. Tego dnia uprawnionych do głosowania było 79 650 mieszkańców miasta. Prawodawstwo Bariloche nie przewidywało tutaj wymogu frekwencji. Wedle oficjalnych wyników udział w referendum wzięło 58,64% uprawnionych do głosowania mieszkańców miasta. Za odwołaniem opowiedziało się 73,6%, a przeciw 22,42%. Pozostałe głosy były przeważnie puste lub nieważne⁴⁷. W wyniku referendum Omar Goye został odwołany z woli mieszkańców miasta z pełnienia funkcji burmistrza San Carlos de Bariloche. Na mocy art. 156 zastąpiła go przewodnicząca rady miejskiej María Eugenia Martini. Ten sam artykuł nakazuje zwołać wybory w ciągu 60 dni od odwołania burmi-

⁴⁶ *Revocatoria de mandato: comienza etapa de recolección de firmas*, http://www.concejobariloche.gov.ar/index.php?option=com_content&view=article&id=7685:recolecciondefirmas&catid=195:revocatoriaincidente [dostęp 26.05.2016].

⁴⁷ *Según el escrutinio final, el 73,6 por ciento avaló la destitución de Goye*, <http://www.telam.com.ar/notas/201304/12891-segun-el-escrutinio-final-el-736-por-ciento-avalo-la-destitucion-de-goye.html> [dostęp 26.05.2016].

strza w celu dokonania wyboru osoby, która obejmie wakujący urząd do końca pozostałego jeszcze okresu kadencji. Gdyby Maria Martini nie zechciała objąć tego stanowiska zgodnie z art. 157 Karty Organicznej, funkcja burmistrza przypadłaby następnemu radnemu z listy, z największą liczbą głosów.

Maria Martini zwołała na 1 września 2013 r. wybory w celu wyłonienia osoby, która obejmie urząd burmistrza na pozostały jeszcze okres kadencji Omara Goye. Zgłosiła także swoją kandydaturę, a następnie te wybory wygrała.

Jak zostało wspomniane, Omar Goye, a wraz z nim jego prywatny sekretarz Oscar Borchichi, w przededniu uchwalenia zarządzenia regulującego procedurę jego odwołania w referendum złożył wniosek o odwołanie siedmiu radnych. Wskazał w nim na nieprawidłowości w pełnieniu przez nich funkcji i zasygnalizował, że to przez odrzucenie przez nich projektu Ordynacji Fiskalnej i Taryfikatora (*Ordenanza Fiscal y Tarifaria*) doszło do fali rabunków z 20 grudnia. Rada Miejska równoległe do zatwierdzenia projektu w sprawie odwołania burmistrza odrzuciła odpowiednią rezolucją⁴⁸ jego wniosek w sprawie odwołania radnych. Na skutek tego burmistrz, aby dopełnić formalności w sprawie doprowadzenia do głosowania nad odwołaniem wskazanych radnych zgodnie z art. 154, musiał zebrać podpisy od 3% uprawnionych do głosowania mieszkańców miasta (ok. 2400 osób)⁴⁹. Udało się je zebrać, ale do referendum nie doszło, ponieważ wniosek o jego przeprowadzenie został odrzucony przez Juntę Wyborczą Municipium (*Junta Electoral Municipal*), kontrolującą podpisy na podstawie art. 149 ust. 8 Kartu Organicznej. W uzasadnieniu⁵⁰ wskazała ona na pewne nieprawidłowości związane ze zbieraniem podpisów. Skład orzekający zarzucił księżce do zbierania podpisów niezgodność z aktami regulującymi całą procedurę. Zgodnie z art. 6 zarządzenia⁵¹ rozwijającego postanowienia Karty Organicznej zbierane podpisy powinny zostać certyfikowane przed jednym z wymienionych tam organów, co jednak nie zostało dopełnione, a system, w jakim przeprowadzono zbieranie podpisów, nie został w żaden sposób przewidziany prawnie⁵². Stanowisko Junty Wyborczej potwierdził następnie Trybunał Wyborczy Prowincji Río Negro, odrzucając apelację wniesioną przez sekretarza burmistrza⁵³.

⁴⁸ Rezolucja N° 436-CM-13, http://www.concejobariloche.gov.ar/index.php?option=com_content&view=article&id=8036:r-13-436&catid=142:resoluciones&Itemid=451 [dostęp 5.07.2016].

⁴⁹ <http://www.perfil.com/politica/Bariloche-ahora-Goye-quiere-remover-a-los-concejales-que-piden-su-renuncia-20130117-0036.html> [dostęp 5.07.2016].

⁵⁰ Rezolucja Junty Wyborczej Municipium N° 12-JEM-2013

⁵¹ Ordenanza N° 1999-CM-09, http://www.concejobariloche.gov.ar/index2.php?option=com_content&do_pdf=1&id=4879 [dostęp 5.07.2016].

⁵² *Junta Electoral rechazó la revocatoria a concejales*, <http://www.anbariloche.com.ar/noticias/2013/04/24/35159-junta-electoral-rechazo-la-revocatoria-a-concejales> [dostęp 5.07.2016].

⁵³ Wyrok z dnia 29 sierpnia 2013 r. o oznaczeniu 26608/13, http://www.jusrionegro.gov.ar/inicio/redjudicial/muestraprov_action_eab.php?id=5225371 [dostęp 5.07.2016].

7. Praktyka *revocatoria del mandato* w Argentynie

Facundo Arques w opracowaniu z 2014 r. na temat zastosowania tytułowej instytucji demokracji bezpośredniej w Argentynie wpłynął na znaczące poszerzenie dotychczasowego stanu badań w tym zakresie⁵⁴. Dodatkowo rozwinęła je Rocío Annunziata w artykule z 2015 r.⁵⁵ Wspomina ona w nim o zainicjowanej procedurze zbierania podpisów pod odwołaniem z urzędu burmistrza Buenos Aires Mauricio Macri i jego zastępcy Marii Eugenie Vidal. Jak wiadomo, zbieranie podpisów zakończyło się fiaskiem, a Macri od grudnia 2015 r. jest prezydentem Argentyny, Vidal została w tym samym czasie gubernatorem prowincji Buenos Aires. Annunziata wspomina także o burmistrzu Cosquín, który został odwołany ze stanowiska na mocy referendum w październiku 2014 r. Podobne *revocatoria del mandato* jak ten z Bariloche, mające charakter mieszany, odbyły się w mieście Almafuerte z 2010 r. i Capilla del Monte z tego samego roku, obu położonych w prowincji Kordoba. Procedura *revocatoria del mandato* przeprowadzona w tych miastach jest bardzo zbliżona. W każdym z tych przypadków dwóch radnych złożyło projekt odwołania burmistrza. Zdobył on poparcie sześciu z siedmiu radnych, po czym nastąpiło referendum w sprawie odwołania, w którym przeciw odwołaniu opowiedziało się nieco ponad połowa głosujących przy frekwencji nieznacznie przekraczającej 50% i obaj burmistrzowie pozostali na stanowisku. Do podobieństw należy ponadto zaliczyć małą liczebność wspomnianych miast, ponieważ liczba zamieszkujących je ludzi oscyluje w okolicach 10 tysięcy. W 2010 r. odbyły się także dwa zakończone sukcesem *recalle* kompletne, jeden w dwudziestotysięcznym Dean Funes, w prowincji Córdoba, a drugi w dwutysięcznym mieście Villa Ascasubi, położonym w tej samej prowincji. Obie procedury były skierowane na odwołanie radnych i w każdej z tych dwóch sytuacji z inicjatywą zbierania podpisów wyszedł burmistrz danego miasta. Choć nie mieli oni prawnych możliwości oddziaływania na odwoływanych radnych, to w sferze działań faktycznych, korzystając ze swojego autorytetu i możliwości wpływania na opinię społeczną, udało im się doprowadzić zbieranie podpisów do końca i uwieńczyć cały proces przeprowadzeniem referendum odwoławczego. Zakończyło się to zdjęciem ze stanowiska osób, nad którymi przeprowadzono głosowanie. W Dean Funes usunięci ze składu organu zostali więc czterej radni z partii opozycyjnej, a w Villa Ascasubi dwóch radnych, którzy mimo iż należeli do partii rządzącej w mieście, zaczęli głosować wbrew jej programowi i instrukcjom, co poskutkowało pojawieniem się woli dokonania zmiany w składzie rady miasta. Zwrócili się oni w obu sytuacjach do sądu, aby unieważnić zbieranie podpisów i przerwać organizację referendum, ale w obu przypadkach sąd jedynie

⁵⁴ F. Arques, *La revocatoria...*, s. 169–177

⁵⁵ R. Annunziata *Revocatoria, promesa electoral y negatividad: algunas reflexiones basadas en las experiencias latinoamericanas*, „Revista Pilquen” 2015, Vol. 18, N°3, s. 108–116.

nakazał rozdzielić pola na kartach do głosowania, tak aby na każdego radnego można było głosować oddzielnie.

Odnosząc się do praktyki stosowania *revocatoria del mandato* w Argentynie, warto wspomnieć także o inicjatywach podjętych w celu odwołania urzędnika, które jednak nie doszły do skutku. Najbardziej symptomatyczne w tej mierze byłyby te z miasta Córdoba z 2002 r. i Famatiny, położonej w prowincji La Rioja, z 2012 r. W obu tych przypadkach inicjatorem samego postępowania nakierowanego na wybieralnego urzędnika byli mieszkańcy miasta. Oba referenda nie doszły jednak nawet do skutku, ponieważ cała procedura została wstrzymana przez odpowiednie trybunały. W sprawie z Córdoba odwoływany burmistrz zwrócił się do Trybunału Apelacyjnego w sprawie unieważnienia zbierania podpisów, na co sąd przystał z uwagi na to, że toczyło się przeciw niemu już inne postępowanie odwoławcze, które ostatecznie zakończyło się jego usunięciem ze stanowiska. W Famatinie *revocatoria del mandato* zostało wszczęte przeciwko deputowanej, która, zdaniem mieszkańców, zawiodła ich zaufanie, popierając regulację dotyczącą górnictwa, sprzeniewierzając się tym samym obietnicom wyborczym. Ona także zwróciła się do Trybunału Wyborczego Prowincji, który poza stwierdzeniem niedopełnienia kilku przesłanek formalnych uznał, że sama regulacja *revocatoria del mandato* jest niezgodna z Konstytucją, ponieważ nie daje odwoływanemu urzędnikowi możliwości obrony⁵⁶. Trybunał zaznaczył, że odpowiedzi, którą ma prawo złożyć osoba odwoływana, nie można uznać za realizację prawa do obrony, ponieważ nie ma sądu, który by ją uwzględnił⁵⁷. Na takiej samej podstawie można by więc uznać, że regulacja z San Carlos de Bariloche jest również niezgodna z konstytucją.

8. Wnioski

W nawiązaniu do przedstawionego powyżej przypadku burmistrza Goye z San Carlos de Bariloche oraz instytucji *revocatoria del mandato* w Argentynie możemy sformułować pewne wnioski.

Należy skonstatować, że częsty brak dokładnych regulacji dotyczących procedury odwoływania urzędników pochodzących z wyboru skutkuje tym, że liczba wszczętych procedur jest bardzo niewielka. Wraz ze zwiększeniem się liczby odpowiednich regulacji możemy spodziewać się wzrostu liczby spraw. Obecne pozostawienie tej kwestii do

⁵⁶ F. Arques, *Argentina: una herramienta de los gobernados en manos de los gobernantes*, [w:] Y. Welp, U. Serdült (red.), *La dosis hace el veneno*, Quito 2014, s. 170–175.

⁵⁷ *Rechazan iniciar proceso de revocatoria popular contra Adriana Olima* <http://araucodigital.com/index.php/noticias/destacadas/361-rechazan-iniciar-proceso-de-revocatoria-popular-contra-adriana-olima> [dostęp 3.07.2016].

uregulowania na szczeblach lokalnych będzie skutkowało równoległe do rozwoju demokracji i samorządności rozwojem praktyki tej instytucji.

Ponadto wszystko wskazuje na to, że instytucja demokracji bezpośredniej, jaką jest *revocatoria del mandato*, sprawdza się w odniesieniu do małych społeczności. Najliczniejszym bowiem ośrodkiem miejskim, w którym udało się przeprowadzić całą procedurę, było właśnie San Carlos de Bariloche, liczące około 100 tysięcy mieszkańców. Przykład Buenos Aires pokazuje, że mimo iż mieliśmy tam do czynienia już z próbami zainicjowania referendum odwoławczego, wymogi ilościowe stanowią obecnie zbyt duże ograniczenie na drodze do przeprowadzenia końcowego głosowania.

Należy odnieść się do sformułowania, którym Facundo Arques zatytułował jedno ze swoich opracowań dotyczących *revocatoria del mandato* w Argentynie, „Argentina: una herramienta de los gobernados en manos de los gobernantes” („Argentyna: narzędzie rządzonych w rękach rządzących”). Analizując referenda zakończone sukcesem, można dostrzec pewne upolitycznienie tej instytucji i jej umiejętne używanie w celu usunięcia ze stanowiska opozycjonistów, jak to miało miejsce w Dean Funes i Villa Ascundi. Także w Bariloche, inicjatywa wyszła od władz partii, której członkiem był sam odwoływany burmistrz. Mimo iż wymagania dla mieszkańców chcących zainicjować procedury były niewielkie, wszczęli je radni, wezwani do tego przez swoich zwierzchników partyjnych. Przy sprawach z Córdoba i Famatiny możemy zobaczyć, jak władza sądownicza chroni przed odwołaniem przez obywateli przedstawicieli władzy wykonawczej i ustawodawczej.

Kazus z San Carlos de Bariloche unaocznia, że mamy tutaj do czynienia z instytucją demokracji bezpośredniej. Oznacza to, iż bez względu na to, kto jest inicjatorem uruchomienia procedury odwoławczej, to ostatecznie wiążącą decyzję podejmuje suweren w postaci ogółu uprawnionych do głosowania obywateli. Mamy tutaj do czynienia z rozstrzygnięciem *stricte personalnym*, odwołaniem urzędnika z pełnionej przez niego funkcji, które jest bez wątpienia bezpośrednim wykonywaniem suwerennej władzy. Profesor Piotr Uziębło wskazuje, że jest to rozstrzygnięcie o charakterze konkretno-indywidualnym⁵⁸. Potwierdzają to decyzje Trybunałów argentyńskich, które nakazywały rozdzielać kratki do głosowania, tak aby można było zagłosować oddzielnie za odwołaniem poszczególnego urzędnika.

Obserwując obecne trendy, możemy spodziewać się rozwoju *revocatoria del mandato* w Argentynie, wzrostu liczby spraw i zwiększenia aktywizacji społeczeństw lokalnych. Wraz z rozwojem społeczeństwa obywatelskiego upolitycznienie tej instytucji powinno zostać zakończone przez uświadomienie sobie przez obywateli, jakimi środkami w relacjach z władzą oni dysponują i że to oni, a nie urzędnicy podejmują podstawowe decyzje o kierunku polityki w kraju i we wspólnotach samorządowych.

⁵⁸ P. Uziębło, *op. cit.*, s. 58.

Practice of revocatoria del mandato in Argentina

Abstract: Although first regulations concerning revocatoria del mandato appeared in Argentina almost a hundred years ago, the practice of it dates back only over a dozen years. It is restricted strictly to a local level, not the central regulations. Based on Argentinean law, we can systematize revocatoria del mandato in the following way: firstly, based on requirements put on ones wanting to organize referendum; secondly, in which normative acts this issue is regulated and on whose initiative this revocatoria del mandato is carried out. A few of recently finished procedures show the substance of direct democracy. What happened in San Carlos de Bariloche is a great example of battle via referenda between the mayor and councillors, which resulted in revocation of the former. This complex case allows us to fully understand how exactly revocation del mandato works. As we look at a few more of these referenda, we can clearly see the whole picture of Argentinean practice. Moreover, it is an institution which can have great success in local communities. Unfortunately, it is also being used mainly by politicians to achieve their goals, which contradicts with its purpose.

Keywords: Recall, Argentina, referendum, signatures, self-government, politics

Słowa kluczowe: Recall, Argentyna, referendum, podpisy, samorząd, polityka

